

مدیریت آب و آبیاری

دوره ۶ ■ شماره ۲ ■ پاییز و زمستان ۱۳۹۵

صفحه‌های ۳۳۱-۳۴۶

روش ترکیبی درخت تصمیم و قوانین انجمنی در پیش‌بینی بلندمدت بارش

وحید نورانی^{۱*}، محمدتقی ستاری^۲ و امیر مولاجو^۳

۱. استاد، گروه مهندسی منابع آب، دانشکده عمران، دانشگاه تبریز، ایران

۲. استادیار، گروه مهندسی آب، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تبریز، ایران

۳. کارشناسی‌ارشد مهندسی و مدیریت منابع آب، دانشکده عمران، دانشگاه تبریز، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۱۲/۲۱

تاریخ وصول مقاله: ۱۳۹۵/۰۹/۱۰

چکیده

پیش‌بینی‌های بلندمدت متغیرهای هیدروکلیماتولوژیکی مهم نظیر بیشینه بارش ماهانه ابزاری مهم در مدیریت منابع آب است. تحقیقات گذشته نشان داده است که یافتن روابط بین پدیده‌های بزرگ مقیاس اقیانوسی-اتمسفری مانند دمای سطح دریاها و متغیرهای هیدروکلیماتولوژیکی، نظیر بارش، به پیش‌بینی بلندمدت این متغیرها کمک می‌کند. در این مطالعه ترکیب دو تکنیک داده‌کاوی (درخت تصمیم و قوانین انجمنی) در استخراج وابستگی‌های مهم بین بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز و دمای سطح دریاها، مدیترانه و سرخ معرفی شده است. دو گام اصلی در این مطالعه طبقه‌بندی دمای تفاضلی سطح آب دریاها، مذکور و انتخاب مؤثرترین گروه‌ها، همچنین استخراج الگوهای پنهان‌نهفته در میان داده‌ها بود و از تکنیک‌ها و الگوریتم‌های درخت تصمیم در طبقه‌بندی و انتخاب مؤثرترین گروه‌ها و از قوانین انجمنی برای کشف الگوها و اطلاعات پنهان‌نهفته در میان داده‌های مشاهده‌ای استفاده شد. نتایج نشان داد، بین هر یک از دمای سطوح آب دریاها، مدیترانه و سرخ با بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز همبستگی نسبی وجود دارد، به طوری که شاخص اعتماد بین هر یک از دمای سطح پهنه‌های آبی فوق، با بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز، بالاتر از ۶۰ درصد برآورد شد.

کلیدواژه‌ها: ارومیه، بیشینه بارش ماهانه، تبریز، داده‌کاوی، دمای سطح دریا، طبقه‌بندی.

مقدمه

بارش یکی از مهم‌ترین داده‌های ورودی به سیستم‌های هیدرولوژیکی و هیدروکلیماتولوژیکی است. مطالعه و اندازه‌گیری آن در اکثر موارد برای مطالعات رواناب، آب‌های زیرزمینی، سیلاب، رسوب و جزآن ضروری است. به دلیل رشد سریع جمعیت و افزایش معضلات دسترسی به آب آشامیدنی در مناطق خشک و نیمه‌خشکی همچون ایران، اهمیت مدیریت صحیح و کارآمد منابع آب و ارائه مدل‌های قابل اعتماد از بارش روزبه‌روز بیشتر می‌شود. در این بین پیش‌بینی‌های قابل اعتماد و بلندمدت بارش در مقیاس زمانی ماهانه و فصلی اهمیت ویژه‌ای دارد.

تحقیقات گذشته نشان می‌دهد که درک روابط بین بارش و تغییرات الگوهای بزرگ‌مقیاس اقیانوسی-اتمسفری و استفاده از آن در پیش‌بینی بارش منجر به بهبود پیش‌بینی‌های بلندمدت می‌شود. پدیده‌های اقیانوسی-اتمسفری نظیر نوسانات دهه‌ای اقیانوس آرام^۱، نوسانات اطلس شمالی^۲، نوسانات النینوی جنوبی^۳، شاخص نوسانات جنوبی^۴، دمای سطح دریا^۵ و فشار سطح دریا^۶ اطلاعات پیش‌بینی‌کننده مهمی در مورد تغییرات هیدرولوژیکی در سراسر مناطق جهان فراهم می‌کند (۳، ۴، ۵، ۷، ۱۱، ۱۴، ۱۵، ۲۱، ۲۴، ۲۶).

برای وقوع بارش علاوه بر سازوکارهای دینامیکی و ترمودینامیکی در ایجاد سرعت قائم مناسب، وجود رطوبت به اندازه کافی نیز ضروری است. وجود بخار آب (رطوبت) به اندازه کافی و مناسب، نه تنها در زمان بارش لازم است، بلکه باید در طول مدت معینی نیز ارتباط بین

سامانه و منبع رطوبتی به طور پیوسته برقرار باشد تا کاهش رطوبتی سامانه به علت بارش از سوی منبع رطوبتی جبران شود و بارش ادامه یابد. این عمل باعث تقویت دوباره سامانه می‌شود و این چرخه با مساعدت شرایط جغرافیایی، وقوع بارش چشمگیری را در پی خواهد داشت. اقیانوس‌ها و دریاها منشأ اصلی و تأمین‌کننده آب مورد نیاز جو برای بارش است. هرچه دمای سطح آب دریاها و اقیانوس‌ها بیشتر باشد، تبخیر از سطح آن‌ها بیشتر و آب بیشتری وارد جو زمین می‌شود. از طرفی، افزایش دمای سطح آب اقیانوس‌ها و دریاها موجب ناپایدار شدن توده‌های هوای عبوری از روی مناطق دریایی با دمای گرم‌تر می‌شود؛ لذا، بارش بیشتر در این مناطق را به دنبال دارد. الگوی کلی انتقال رطوبت وابستگی شدیدی به الگوی جریان و گردش جو منطقه دارد و همین گردش عمومی هوا باعث می‌شود که در ایام مختلف سال، سطوح آبی مقادیر مختلفی از بخار آب را به سمت خشکی‌ها انتقال دهند.

از همین رو، محققان با توجه به وسعت دریاها و اقیانوس‌ها و با توجه به اینکه این منابع آبی تأمین‌کننده رطوبت اتمسفر است، با در نظر گرفتن اندرکنش اقیانوسی-اتمسفری در مقیاس‌های منطقه‌ای و جهانی به تحلیل تغییرات فیزیکی دمای سطح آب اقیانوس‌ها و دریاها و تغییرات بارش پرداخته و می‌پردازند.

در پیش‌بینی‌های بلندمدت بارش، روش‌های گوناگونی برای ایجاد ارتباط بین بارش و الگوهای بزرگ‌مقیاس اقیانوسی-اتمسفری ارائه شده است. این روش‌ها را می‌توان به طور کلی در دو دسته‌بندی قرارداد: الف) دینامیکی، و ب) تجربی. مدل‌های دینامیکی نظیر مدل گردش عمومی جو^۷ بر اساس قوانین فیزیکی پایه‌ریزی

1. Pacific Decadal Oscillation (PDO)
2. North Atlantic Oscillation (NAO)
3. El Nino-Southern Oscillation (ENSO)
4. Southern Oscillation Index (SOI)
5. Sea Surface Temperature (SST)
6. Sea Level Pressure (SLP)

7. General Circulation Model (GCM)

شده است برای شناسایی روابط و الگوهای پنهان بین چندین متغیر استفاده می‌شود (۳، ۸، ۹، ۲۵).

هدف از این پژوهش بررسی وابستگی بین بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز و دمای سطح دریاها، مدیترانه و سرخ با در نظر گرفتن تأخیرهای چند ماهه است. در این تحقیق، روشی ترکیبی از دو روش داده‌کاوی (درخت تصمیم و قوانین انجمنی) در بررسی تأثیرات دمای تفاضلی سطح دریاها مذکور با بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های ارومیه و تبریز پیشنهاد داده شده است. دلیل این انتخاب آن بود که هنگام مواجهه و بررسی حوادث شدید در مقیاس‌های بزرگ که تحت تأثیر فرایندهای دورمحور است (مانند بیشینه بارش ماهانه) تکنیک‌های داده‌کاوی جایگزین قابل اعتمادی در مقابل روش‌ها و ابزارهای کلاسیک پیش‌بینی سری‌های زمانی، مانند رگرسیون و شبکه‌های عصبی مصنوعی است که معمولاً از اتورگرسیون داده‌های میدانی محصور در پیش‌بینی‌های کوتاه‌مدت استفاده می‌کند (۶، ۱۶، ۱۷، ۱۸).

مواد و روش‌ها

منطقه مورد مطالعه و داده‌ها

در این تحقیق برای ارزیابی کارایی روش پیشنهادی، داده‌های بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز که هر دو در شمال‌غربی ایران واقع شده‌اند، و نیز داده‌های ماهانه دمای سطح دریاها، سیاه، مدیترانه و سرخ مطالعه شده است (شکل ۱). داده‌های بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز، در دوره زمانی ۱۳۳۳ تا ۱۳۹۳، از سایت سازمان هواشناسی کشور^۱ و داده‌های ماهانه دمای سطح دریاها، سیاه، مدیترانه و سرخ در همان دوره زمانی از پایگاه اینترنتی NOAA^۲ دریافت

1. www.weather.ir

2. <https://www.esrl.noaa.gov/psd/cgi-bin/data/timeseries/timeseries1.pl>

شده است و در پیش‌بینی اقلیم استفاده می‌شود. با توجه به پیچیدگی‌های محاسباتی مدل‌های گردش عمومی جو، روش‌های تجربی هنوز هم به‌طور وسیعی در پیش‌بینی‌ها استفاده می‌شود. مدل‌های تجربی بر اساس روابط مشاهده‌شده بین متغیر پیش‌بینی‌شونده و متغیرهای پیش‌بینی‌کننده پایه‌ریزی شده است. منطق و اساس این مدل‌ها، پیدا کردن ویژگی‌ها و روابط مکانی و زمانی داده‌های تاریخی بارش و متغیرهای پیش‌بینی‌کننده است تا از آن در پیش‌بینی بارش آینده استفاده شود (۱۲، ۱۳).

در سال‌های اخیر، در کنار روش‌های تجربی و آماری، روش‌های داده‌کاوی به‌طور گسترده‌ای توسعه یافته و برای مدل‌سازی پارامترهای هیدروکلیماتولوژیکی استفاده شده است. هدف داده‌کاوی، توسعه و بسط روش‌هایی برای کشف روابط معنادار و پیش‌بینی‌نشده از میان انبوهی از داده‌هاست که به‌صورت دستی و با ابزار محاسباتی سنتی تشخیص‌پذیر نیست. با استفاده از این روش استخراج روابط علت و معلولی، تعیین اینکه کدام متغیرها ارتباط قوی با هم دارد و پیش‌بینی برای آینده امکان‌پذیر می‌شود. داده‌کاوی را می‌توان در چهار روش یا زمینه مطالعاتی تقسیم‌بندی کرد (۲۵: الف) تشخیص ناهنجاری، ب) طبقه‌بندی، ج) خوشه‌بندی، د) تجزیه و تحلیل روابط انجمنی.

روش تشخیص ناهنجاری در تشخیص و شناسایی داده‌های غیرعادی و ناهنجاری‌ها استفاده می‌شود. روش‌های طبقه‌بندی و خوشه‌بندی نیز در تقسیم و گروه‌بندی داده‌ها در چندین طبقه و خوشه به‌کار می‌رود. یکی از معروف‌ترین و کارآمدترین ابزارهای داده‌کاوی در طبقه‌بندی و خوشه‌بندی، درخت تصمیم است. قوانینی که با درخت تصمیم ارائه می‌شود به‌آسانی بیان می‌شود و به همین علت، تجزیه و تحلیل روابط ارائه‌شده به‌آسانی انجام می‌شود (۲۲، ۲۳). تجزیه و تحلیل روابط انجمنی نیز که به‌صورت خیلی محدودی در مطالعات محیط‌زیستی استفاده

و شمال اروپا به این منطقه وارد می‌شود و این امر در کاهش دمای این شهر تأثیر بسیاری دارد. تبریز نیز دارای آب‌وهوایی اقلیمی و کم‌رطوبت است و در اثر ارتفاعی که از سطح دریا دارد، دارای زمستان‌های طولانی و سرد و تابستان‌های معتدل است. اطلاعات آماری مربوط به بارش و دمای ماهانه این دو ایستگاه در جدول ۱ ارائه شده است.

شد. با توجه به اینکه خلیج فارس تأثیر چندانی در تزریق رطوبت به مناطق غربی و شمال‌غربی ایران ندارد (۲)، در این مطالعه برای کاهش دیمانسیون ماتریس ورودی‌ها، دمای سطح آب خلیج فارس در نظر گرفته نشد.

ارومیه دارای اقلیم کوهستانی است که تحت تأثیر جبهه‌های مدیترانه‌ای و توده‌های غربی قرار می‌گیرد، ولی در فصول مختلف سال، توده‌های سرد قاره‌ای نیز از سیبری

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی ایستگاه‌های ارومیه و تبریز

جدول ۱. مشخصات آماری داده‌های ماهانه مشاهداتی در دو ایستگاه تبریز و ارومیه در دوره زمانی ۱۳۳۳ تا ۱۳۹۳

ایستگاه‌ها	دمای ماهانه (°C)				بارش ماهانه (mm)			
	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	میانگین
تبریز	۹/۹۴	-۱۳/۰۰	۲۸/۸۰	۱۲/۲۷	۲۳/۳۸	۰	۱۲۸/۴۰	۲۳/۴۵
ارومیه	۹/۲۷	-۱۱/۸۰	۲۶/۵۰	۱۱/۲۴	۳۰/۱۷	۰	۱۵۴/۶۰	۲۷/۷۷

سردتر از تبریز است. دریای سیاه، مدیترانه و سرخ در موقعیت‌های جغرافیایی متفاوتی قرار گرفته‌اند. به همین دلیل، شرایط آب‌وهوایی متفاوتی دارند، به طوری که میانگین ماهانه دمای سطح دریای سرخ که به خط استوا نزدیک‌تر است در حدود ۱۰ درجه سانتی‌گراد گرم‌تر از دمای سطح دریای مدیترانه و آن نیز در حدود ۷ درجه

فاصله بین شهرهای ارومیه و تبریز در حدود ۱۴۶ کیلومتر است و همان‌طور که در جدول ۱ نیز مشاهده می‌شود، متوسط بارش ماهانه ایستگاه سینوپتیکی ارومیه در حدود ۷ میلی‌متر بیش از متوسط بارش ماهانه ایستگاه سینوپتیکی تبریز است. همچنین، متوسط دمای ماهانه ایستگاه سینوپتیکی ارومیه در حدود ۱ درجه سانتی‌گراد

مدیریت آب و آبیاری

دوره ۶ ■ شماره ۲ ■ پاییز و زمستان ۱۳۹۵

در این مطالعه به منظور بررسی آثار نوسان‌های دمای تفاضلی سطح دریا‌های سیاه، مدیترانه و سرخ بر بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز، روشی ترکیبی از دو روش داده‌کاوی پیشنهاد شده است، یعنی درخت تصمیم و قوانین انجمنی. مطابق شکل ۲ چارچوب کلی روش ترکیبی پیشنهادی شامل چهار گام مجزاست. در گام نخست، داده‌های ماهانه دمای تفاضلی شده سطح آب دریا‌های سیاه، مدیترانه و سرخ با استفاده از الگوریتم درخت تصمیم به گروه‌های خیلی زیاد (VH)، زیاد (H)، متوسط (M)، کم (L) و خیلی کم (VL)، همچنین داده‌های بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز با تعریف حد آستانه ۲۵ درصد بارش به عنوان بیشینه بارش ماهانه به گروه‌های زیاد (H) و کم (L) تقسیم شد. دلیل این گروه‌بندی این بود که در روش قوانین انجمنی (که در نهایت استفاده خواهد شد)، داده‌ها باید به صورت گسسته باشد.

در گام دوم، با استفاده از تکنیک‌های درخت تصمیم، برای زمان‌های تأخیر مختلف، مؤثرترین گروه دمای تفاضلی شده سطح آب دریا‌های مذکور شناسایی شد.

در گام سوم، برای کشف قوانین، سه سناریو تعریف شد که در سناریوهای نخست و دوم به ترتیب تأثیر مستقل و آثار دوه‌دوی دمای تفاضلی شده سطح دریا‌های مذکور بر بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های ارومیه و تبریز بررسی شد. در سناریوی سوم تأثیر توأمان دمای تفاضلی سطح هر سه بهنه آبی دریا‌های سیاه، مدیترانه و سرخ بر بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های ارومیه و تبریز بررسی شد.

سرانجام در گام چهارم، به منظور ارزیابی قوانین استخراج شده، شاخص‌های اعتماد قوانین محاسبه شد. در ادامه، به اجزای اصلی این روش (درخت تصمیم و قوانین انجمنی) و دلایل استفاده از هر کدام به طور مختصر اشاره می‌کنیم.

سانتی‌گراد گرم‌تر از دمای سطح دریای سیاه است. لازم به ذکر است که در این مطالعه برای ایستاکردن سری زمانی دمای سطح آب دریا‌های سیاه، مدیترانه و سرخ، از تفاضلی کردن مرتبه اول استفاده شد ($\Delta SST = SST(t) - SST(t-1)$).

داده‌کاوی و روش ترکیبی پیشنهادی

در دهه‌های اخیر، پیشرفت‌های به وجود آمده در فناوری‌های جمع‌آوری و ذخیره داده‌ها باعث شده است که محققان در بسیاری از علوم با حجم انبوهی از داده‌ها مواجه شوند. به همین دلیل، امروزه استفاده از روش‌های سستی آماری در تجزیه و تحلیل داده‌ها، به دلیل بالابودن هزینه‌ها، همچنین وقت‌گیر بودن آن، مناسب نیست. بنابراین، استفاده از روش‌های نوین در تجزیه و تحلیل داده‌ها مانند داده‌کاوی لازم و ضروری است. داده‌کاوی در مقایسه با سایر روش‌ها، به ویژه روش‌های سستی آماری، چهار ویژگی و مزیت اصلی دارد:

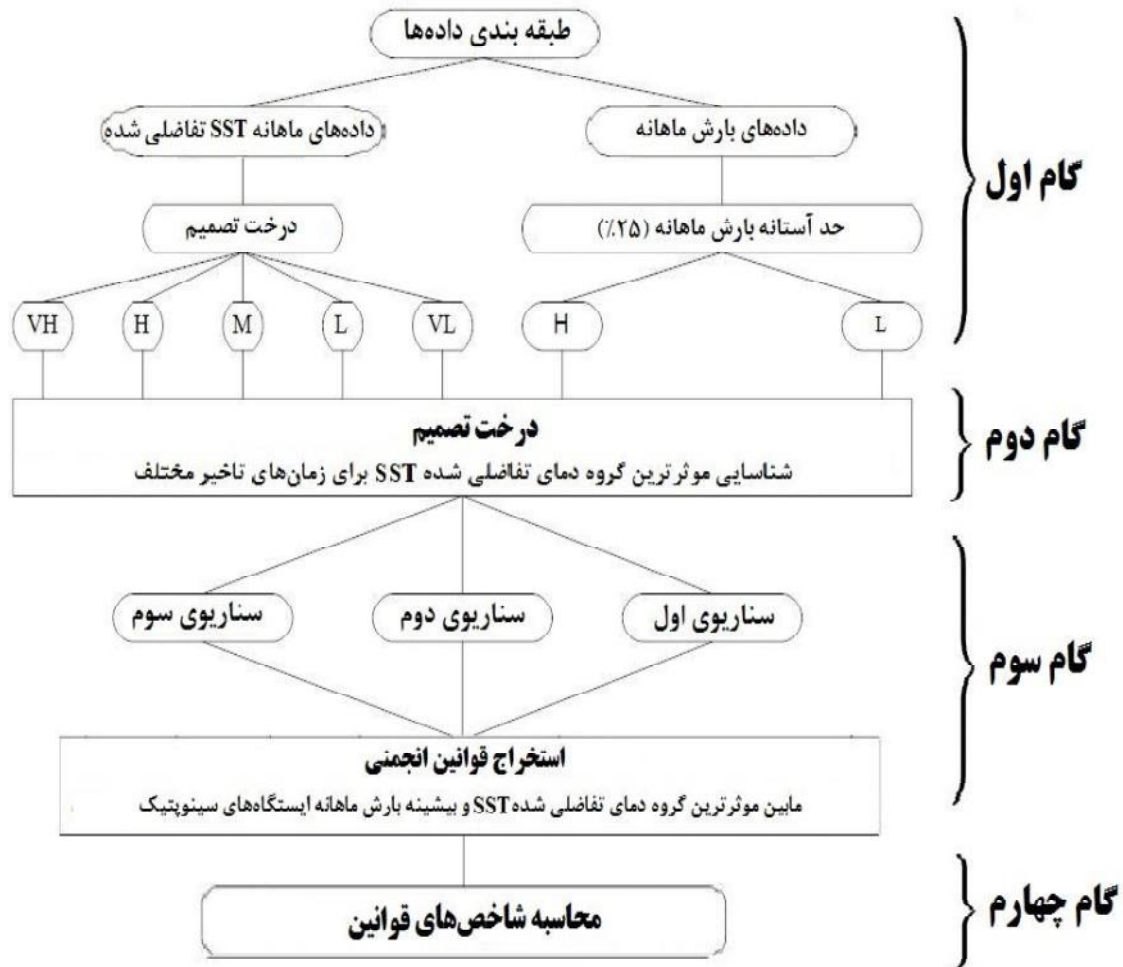
الف) داده‌کاوی انعطاف‌پذیری بسیار بالایی در آنالیز سری‌های زمانی در کشف روابط بین چندین پارامتر ایجاد می‌کند که با هم اتفاق می‌افتند یا با تأخیرهایی مشخص بر یکدیگر اثرگذارند. به عبارتی، داده‌کاوی ابزاری برای سنجش همبستگی بین چندین متغیر یا پارامتر است.

ب) قوانین و مدل‌هایی که الگوریتم‌ها و تکنیک‌های داده‌کاوی ارائه می‌کند به راحتی تفسیرپذیر است. به عبارتی، قوانین و مدل‌های آن ساده، قابل فهم و در عین حال کاربردی است.

ج) استفاده از تکنیک‌های داده‌کاوی محققان را قادر می‌سازد تا دید گسترده‌ای از روابط بین پارامترهای مختلف داشته باشند تا بتوانند فیزیک مسئله را راحت‌تر درک کنند.

د) از تکنیک‌های داده‌کاوی می‌توان در مسائلی استفاده کرد که حجم بالایی از داده‌ها با چندین متغیر وجود دارد؛ همچنین، برای نظارت بر حوادث و رویدادهای شدید با حد آستانه بالا.

مدیریت آب و آبیاری

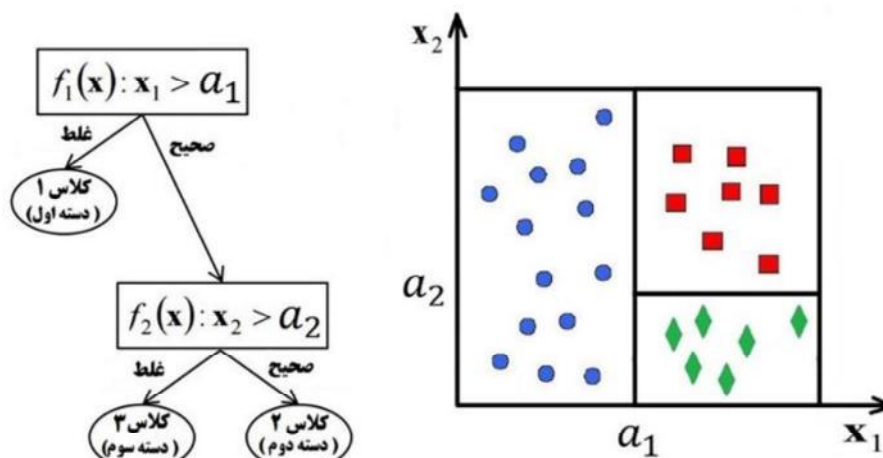
شکل ۲. شمایی از روش ترکیبی پیشنهادی

مهم که تفکیک دسته‌ها و طبقه‌ها بر اساس آن انجام می‌شود، تصمیم‌گیری صورت می‌گیرد و هر شاخه با توجه به نتیجه شرط (صحیح یا غلط بودن شرط) به گره بعدی اشاره می‌کند. درخت تصمیم به دلیل سادگی و قابل فهم بودن، تکنیک محبوبی در داده‌کاوی محسوب می‌شود. به عبارت دیگر، درخت تصمیم خود به تنهایی همه مطالب را توصیف می‌کند و نیاز به فرد خبره‌ای نیست تا خروجی را تفسیر کند (۱).

الف) درخت تصمیم

روش درخت تصمیم مدلی تخمینی و ارزیابی و یکی از پرکاربردترین ابزارها و روش‌ها در طبقه‌بندی و خوشه‌بندی داده‌ها در کاربردهای مختلف داده‌کاوی است. همان‌طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود، ساختار درخت تصمیم ساختاری درختی، شبیه فلوچارت است که از تعدادی گره و شاخه تشکیل شده است. در درخت تصمیمی که عمل طبقه‌بندی انجام می‌شود، برگ‌ها بیانگر کلاس‌هاست. در هر یک از گره‌های دیگر با توجه به یک یا چند مشخصه

مدیریت آب و آبیاری

شکل ۳. ساختار کلی درخت تصمیم

داده‌ها متعلق به کلاس نام باشد. با استفاده از معیار آنتروپی، معیار IG برای صفت خاصه A از رابطه (۲) به دست می‌آید (۱۰).

(۲)

$$IG(A) =$$

$$Entropy(D) - \sum_{j=1}^v \frac{|D_j|}{|D|} Entropy(D_j)$$

در این رابطه، v تعداد اعضای دامنه صفت خاصه A و D_j قسمتی از داده‌های اولیه‌ای است که مقدار صفت خاصه آن v_j است. همچنین، |D| دلالت بر اندازه داده‌های D دارد.

یکی دیگر از معیارهایی که درخت تصمیم برای انتخاب صفت خاصه از آن استفاده می‌کند، معیار Gain Ratio (GR) است. در واقع، نرمال‌شده معیار IG است که

طبق رابطه (۳) به دست می‌آید (۱۰).

$$Gain Ratio(A) = \frac{IG(A)}{\sum_{j=1}^v \frac{|D_j|}{|D|} Entropy(D_j)} \quad (3)$$

در این رابطه، v تعداد اعضای دامنه صفت خاصه A و D_j قسمتی از داده‌های اولیه است که مقدار صفت خاصه آن v_j است. چنانچه مخرج کسر مقدار صفر داشته باشد، این معیار قابل تعریف نیست (۱).

ب) قوانین انجمنی

یکی از الگوریتم‌های معروف و بسیار کاربردی درخت تصمیم، الگوریتم C4.5 است که در سال ۱۹۹۲ کوئین‌لان معرفی کرد (۲۰). این الگوریتم برای طبقه‌بندی در داده‌کاوی استفاده می‌شود و از معیار Information Gain(IG) در انتخاب ویژگی مهم یا همان صفت خاصه برای ایجاد گره استفاده می‌کند. این معیار خود معیاری مبتنی بر آنتروپی و یکی از معیارهای رایج در گسسته‌سازی است. گسسته‌سازی بر اساس آنتروپی تکنیک جداسازی بالا به پایین است که در آن با کمک اطلاعات توزیع کلاس، نقاط جداسازی برای داده‌ها محاسبه می‌شود. برای گسسته‌سازی صفت خاصه‌ای مانند A در این روش، مقداری از A نقطه جداسازی انتخاب می‌شود که مقدار آنتروپی را حداقل کند. این کار به صورت بازگشتی، در انتخاب نقاط جداسازی دیگر ادامه می‌یابد. از رابطه (۱) برای محاسبه آنتروپی مجموعه داده‌ای با D نمونه استفاده می‌شود (۱۹).

$$Entropy(D) = \sum_{i=1}^c -p_i \log_2 p_i \quad (1)$$

در این رابطه، c تعداد برجسب کلاس‌های موجود در داده‌های آموزشی و P_i احتمال این است که نمونه‌ای از

که مجموعه اقلام X را در خود دارد، به دنبال مجموعه اقلام Y می‌گردد (۱۰).

$$\text{Support}(X \rightarrow Y) = P(X \cup Y) \quad (۴)$$

$$\text{Confidence}(X \rightarrow Y) = P(Y|X) = \frac{P(X \cup Y)}{P(X)} \quad (۵)$$

در این روابط، پارامترهای X و Y به ترتیب نشان‌دهنده رویدادهای پیشین و پی‌آیند و نماد P بیانگر احتمال است.

نتایج و بحث

برای استخراج قوانین انجمنی، نخست باید داده‌ها را در چند گروه طبقه‌بندی کرد. به عبارت بهتر، چون قوانین انجمنی با داده‌های کیفی یا اسمی سروکار دارد، داده‌ها باید گسسته‌سازی شود. در مطالعات قبلی (۳، ۸، ۹، ۲۵) همه شاخص‌ها و داده‌های اقلیمی در تمام ورودی‌ها، به صورت صلب و غیرقابل تغییر، در تعداد گروه‌های یکسان و برابر طبقه‌بندی شده است. این مطالعات با فرض توزیع احتمالاتی نرمال برای ورودی‌ها و شاخص‌های آب‌وهوایی، مرزهای صلب و یکسانی را برای سری زمانی همه متغیرهای ورودی تعریف کرده‌اند.

در این مطالعه، برخلاف مطالعات قبلی، با استفاده از تکنیک‌های درخت تصمیم که بر مبنای معیار آنتروپی به طبقه‌بندی داده‌ها می‌پردازد، مرزهای انعطاف‌پذیر و غیریکسانی برای سری‌های زمانی داده‌های دمای تفاضلی شده سطح آب دریاها، سیاه، مدیترانه و سرخ تعریف شد. نتایج گروه‌بندی داده‌های دمای تفاضلی شده سطح آب دریاها مذکور در جدول ۲ ارائه شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، دمای تفاضلی سطح آب دریاها مدیترانه و سرخ، در پنج گروه و دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه در چهار گروه طبقه‌بندی شده است.

هدف اصلی از داده‌کاوی، کشف دانش در محیط مورد بررسی است. این دانش شکل‌های گوناگونی دارد. دانش استخراج‌شده ممکن است به فرم الگوهای موجود در داده‌ها باشد که کشف این الگوها منجر به شناخت بهتر سیستم نیز می‌شود. تکنیک‌های متنوعی در داده‌کاوی وجود دارد که الگوهای مختلفی را تولید می‌کند. طی سال‌های گذشته، در میان تکنیک‌های داده‌کاوی توجه خاصی به الگوریتم‌های کشف الگوهای مکرر وجود داشته است. همان‌طور که از نام این الگوریتم‌ها مشخص است، به دنبال الگوهایی هستیم که به دفعات در مجموعه داده‌ها دیده می‌شود. در این میان به الگوریتم‌های کشف مجموعه اقلام مکرر بیشتر پرداخته شده است که در نهایت به تولید قوانین انجمنی منجر می‌شود. در قوانین انجمنی وابستگی‌های مهم میان اقلام موجود در پایگاه داده تراکنشی مشخص می‌شود، به نحوی که حضور بعضی اقلام در تراکنش‌ها بر حضور برخی اقلام دیگر در همان تراکنش‌ها دلالت دارد (۱).

قانونی انجمنی که در این بررسی از آن به عنوان روش تحلیل بهره برده شده است، با عبارت $X \rightarrow Y$ بیان می‌شود که در آن X و Y مجموعه اقلام غیرتهی است که هیچ‌گونه اشتراکی ندارند ($X \cap Y = \emptyset$). پارامتر X نشان‌دهنده رویداد پیشین و پارامتر Y رویداد پی‌آیند است. هدف از قانون انجمنی یافتن تعداد فراوانی‌ها در مجموعه سری‌ها یا پایگاه داده است که رویدادهای پیشین و پی‌آیند با هم اتفاق افتد. لازم به ذکر است که در این پژوهش برای استخراج قوانین انجمنی از نرم‌افزار Weka استفاده شده است.

مفید بودن هر قانون انجمنی با دو معیار پشتیبان و اعتماد اندازه‌گیری می‌شود. مقدار پشتیبان طبق رابطه (۴) نشان می‌دهد که در چند درصد از تراکنش‌های پایگاه داده‌ها می‌توان مجموعه اقلام X و Y را همراه یکدیگر پیدا کرد و مقدار اطمینان طبق رابطه (۵)، در میان تراکنش‌هایی

جدول ۲. گروه‌های دمای تفاضلی سطح آب دریای مدیترانه، سرخ و سیاه

VH	H	M	L	VL	
$> 3/04$	$(1/18) - (3/04)$	$(-1/26) - (1/18)$	$(-2/65) - (-1/26)$	$< -2/65$	دریای مدیترانه (°C)
$> 1/63$	$(0/61) - (1/63)$	$(-0/64) - (0/61)$	$(-2/14) - (-0/64)$	$< -2/14$	دریای سرخ (°C)
-	$> 2/92$	$(-1/08) - (2/92)$	$(-3/22) - (-1/08)$	$< -3/22$	دریای سیاه (°C)

گسسته‌سازی و طبقه‌بندی داده‌ها را تعریف و تفاوت‌های موجود در زیرگروه‌ها را شناسایی می‌کند. به عبارتی، خود درخت تصمیم برای ورودی‌های مختلف بهترین تعداد گروه را مشخص می‌کند. همچنین، این روش قادر به سازگار کردن داده‌های فاقد مقدار، استفاده از ویژگی‌های متفاوت برای نمونه‌های مختلف و نیز کار با داده‌های پیوسته و گسسته است که در این مطالعه اهمیت بسیار دارد.

مطابق جدول ۳، برای مقایسه طبقه‌بندی صورت گرفته با درخت تصمیم از روش K-Means استفاده شد که روش متداولی برای خوشه‌بندی است و ساختار نسبتاً ساده و مؤثری دارد. در این روش، امکان خوشه‌بندی با دانستن تعداد اولیه خوشه‌ها فراهم می‌شود و همین ملزم بودن برای مشخص بودن تعداد خوشه‌ها از ابتدای حل، از جمله مشکلات روش K-Means است (۲۶). در مقابل، درخت تصمیم مرزهای انعطاف‌پذیر و غیریکسان برای

جدول ۳. مرکز خوشه‌های دمای تفاضلی سطح آب دریای مدیترانه، سرخ و سیاه در روش K-Means

خوشه ۱	خوشه ۲	خوشه ۳	خوشه ۴	خوشه ۵	
۳/۲۴	۱/۶۷	۰/۱۹	-۱/۶۷	-۳/۲۸	دمای تفاضلی سطح آب دریای مدیترانه (°C)
۲/۹۱	۱/۴۹	۰/۰۱	-۱/۴۷	-۲/۸۹	دمای تفاضلی سطح آب دریای سرخ (°C)
۴/۹۵	۲/۳۹	-۰/۱۹	-۲/۶۵	-۵/۱۲	دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه (°C)

تصمیم و به روش K-Means مشاهده می‌شود که هر دو روش گروه‌بندی‌های تقریباً یکسانی دارد، به نحوی که میانگین بازه در درخت تصمیم برای داده‌های دمای تفاضلی سطح آب دریاهاى مذکور، تقریباً مرکز خوشه‌ای است که K-Means ارائه داده است. برای مثال، میانگین گروه L در درخت تصمیم برای داده‌های دمای تفاضلی شده سطح آب دریای مدیترانه (بازه $-2/65$ تا $-1/26$) تقریباً با مرکز خوشه چهارم در روش K-Means، یعنی $-1/67$ ، هماهنگ است، با این تفاوت که درخت تصمیم، برخلاف

همان‌طور که قبلاً هم اشاره کردیم، از جمله نقاط ضعف روش K-Means حساس بودن به پارامترهای اولیه نظیر تعداد اولیه خوشه‌هاست. از این رو، مطابق جدول ۳، برای خوشه‌بندی داده‌های دمای تفاضلی سطح آب دریای مدیترانه، سرخ و سیاه با استفاده از سعی و خطا، مقدار ۵ برای K انتخاب شد و مرکز خوشه‌ها که در واقع به عبارتی میانگین آن خوشه است در جدول آمد. با مقایسه گروه‌بندی‌های جدول ۲ و ۳ برای داده‌های دمای تفاضلی شده سطح آب دریاهاى مذکور به روش درخت

و تبریز است، پارامتر بارش شامل دو گروه می‌شود. برای تعیین این دو گروه ۷۲۰ داده بارش ماهانه هر دو ایستگاه به ترتیب صعودی به نزولی مرتب شد و ۲۵ درصد بیشترین آن‌ها بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌ها در نظر گرفته شد. به این ترتیب، داده‌های بارش ماهانه در دو گروه H و L قرار گرفت. در گام بعدی، برای زمان‌های تأخیر مختلف، مؤثرترین گروه‌های دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ شناسایی شد (جدول ۲). الگوریتم C4.5 درخت تصمیم برای این منظور استفاده شد (جدول ۴).

روش K-Means، برای ورودی‌های مختلف بهترین تعداد گروه را مشخص می‌کند و نیازی به سعی و خطا نیست. تفاوتی که در گروه‌بندی‌های این دو روش مشاهده می‌شود، تعداد گروه‌های ارائه شده برای دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه است که به نظر می‌رسد دلیل آن پراکندگی زیاد داده‌های دمای تفاضلی شده سطح آب دریای سیاه نسبت به داده‌های دمای تفاضلی سطح آب دریای مدیترانه و سرخ باشد. در ادامه، با توجه به اینکه هدف از این مطالعه بررسی پیش‌بینی بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه

جدول ۴. مؤثرترین گروه دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ بر بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز در زمان‌های تأخیری مختلف

ایستگاه سینوپتیکی ارومیه			ایستگاه سینوپتیکی تبریز			
دریای سیاه	دریای مدیترانه	دریای سرخ	دریای سیاه	دریای مدیترانه	دریای سرخ	
H	H	VH	H	H	VH	بدون تأخیر
H	M	VH	M	M	H	یک ماه تأخیر
M	L	H	M	M	H	دو ماه تأخیر

بسته به افق پیش‌بینی یا همان زمان تأخیر بین فرایندها و رویدادهای پیشین و پی‌آیند متفاوت است. در سناریوی نخست، بالاترین شاخص اعتماد قوانین انجمنی محاسبه شده ۶۳ درصد است که بین دمای تفاضلی سطح آب دریای مدیترانه و بیشینه بارش ماهانه ایستگاه سینوپتیکی تبریز برقرار است. این بدان معناست که اگر دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه در گروه H قرارگیرد، با شاخص اعتماد برابر با ۶۳ درصد، بارش متناظری بیش از ۳۴ میلی‌متر (حد آستانه ۲۵٪ بارش ماهانه تبریز) در همان ماه (بدون تأخیر) در شهر تبریز رخ خواهد داد. همچنین، بالاترین شاخص اعتماد محاسبه شده بین مؤثرترین گروه دمای تفاضلی سطح آب دریای مدیترانه و

در ادامه، با تعریف سه سناریوی مختلف، قوانین انجمنی بین مؤثرترین گروه‌های دمای تفاضلی شده سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ و بیشینه بارش ماهانه هر دو ایستگاه سینوپتیکی ارومیه و تبریز استخراج شد. برای سناریوی نخست، مطابق شکل ۴، تأثیر مستقل دمای سطح آب هر یک از پهله‌های آبی فوق بر بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز با در نظر گرفتن زمان‌های تأخیر مختلف بررسی شد. در شکل ۴ شاخص اعتماد قوانین استخراج شده ارائه شده است.

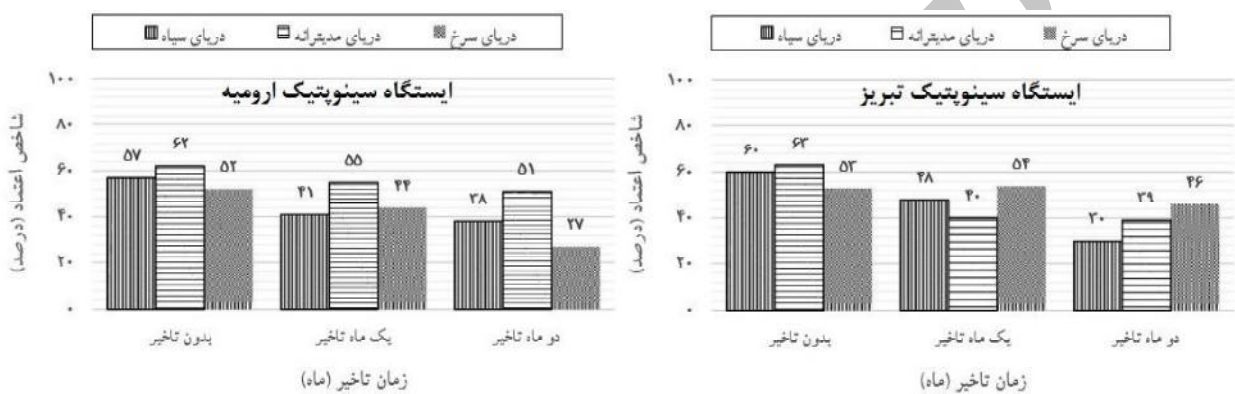
مطابق نتایج در شکل ۴، دمای تفاضلی شده سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ بر بیشینه بارش ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز مؤثر است، اما این اثرگذاری‌ها

مدیریت آب و آبیاری

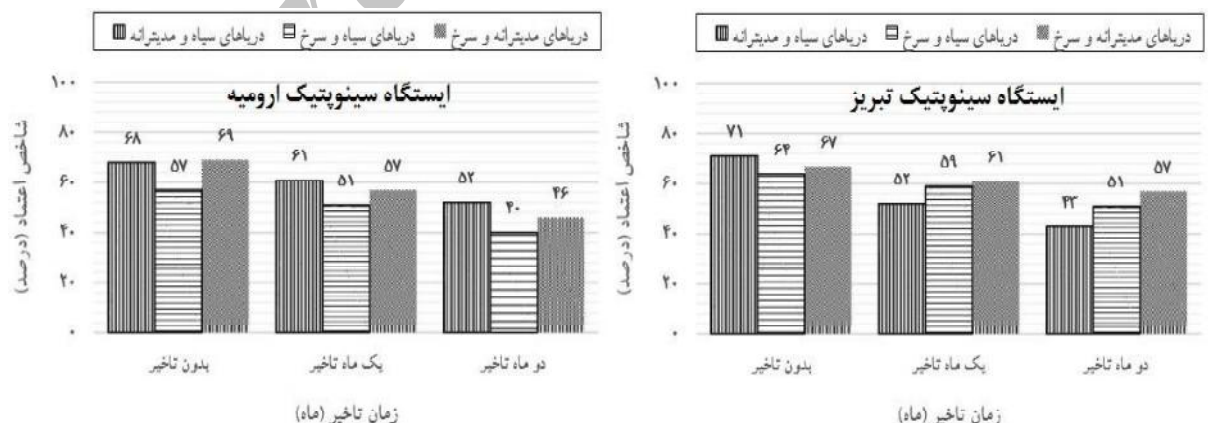
روش ترکیبی درخت تصمیم و قوانین انجمنی در پیش‌بینی بلندمدت بارش

در ادامه بررسی‌ها، مطابق شکل ۵، در سناریوی دوم، تأثیر توأمان دمای تفاضلی سطح آب پهنه‌های آبی مذکور به صورت دوه‌دو، با بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز بررسی شد. نتایج این سناریو با سناریوی نخست مقایسه شد. نتایج حاکی از افزایش شاخص‌های اعتماد نسبت به سناریوی نخست بود.

بیشینه بارش ایستگاه سینوپتیکی ارومیه نیز برابر با ۶۲ درصد است؛ به این معنا که اگر دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه در گروه دمایی H قرارگیرد، با شاخص اعتماد برابر با ۶۲ درصد، بارش چشمگیری بیش از ۴۲ میلی‌متر (حد آستانه ۲۵٪ بارش ماهانه ارومیه) در همان ماه در شهر ارومیه اتفاق خواهد افتاد.

شکل ۴. شاخص اعتماد قوانین انجمنی بین مؤثرترین گروه دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ و بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز در زمان‌های تأخیری مختلف

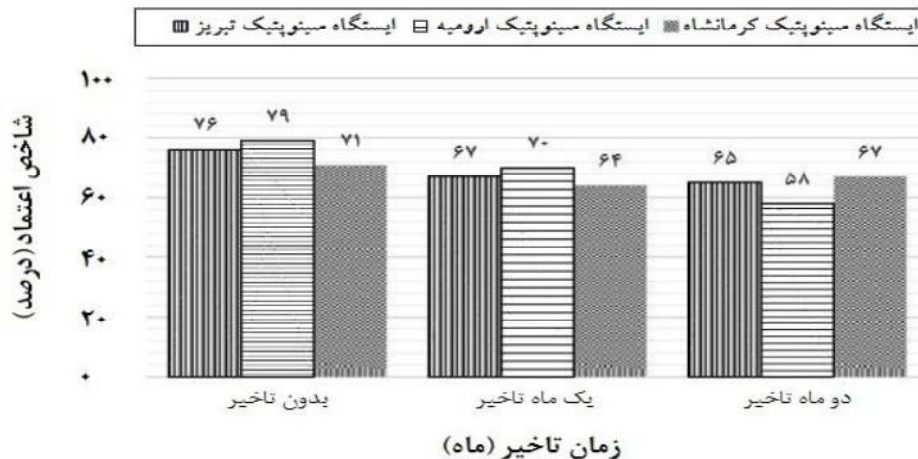
شکل ۵. شاخص اعتماد قوانین انجمنی بین مؤثرترین گروه‌های دمای تفاضلی شده سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ به صورت دوه‌دو و بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز در زمان‌های تأخیری مختلف

مدیریت آب و آبیاری

دوره ۶ ■ شماره ۲ ■ پاییز و زمستان ۱۳۹۵

سناریوی سوم، تأثیر توأمان دمای تفاضلی سطح آب هر سه پهنه آبی دریای سیاه، مدیترانه و سرخ با بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز با در نظر گرفتن زمان‌های تأخیر مختلف بررسی می‌شود. همانند سناریوهای قبلی، شاخص‌های اعتماد قوانین انجمنی محاسبه و نتایج با سناریوی نخست و دوم مقایسه شد. نتایج حاکی از این بود که در نظر گرفتن دمای تفاضلی سطح آب هر سه دریا به صورت توأمان و هم‌زمان به عنوان قسمت رویدادهای پیشین قوانین انجمنی یا همان پیش‌بینی‌کننده‌ها، باعث افزایش نسبی مقادیر شاخص‌های اعتماد نسبت به دو سناریوی قبلی می‌شود. در این سناریو، برای ارزیابی روش شناسی پیشنهادی، ایستگاه سینوپتیکی کرمانشاه نیز بررسی شد تا به دلیل فاصله‌ای که بین این ایستگاه با ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز وجود دارد، بتوان آثار مکانی، همچنین روابط همبستگی بین ایستگاهی را نیز بررسی کرد.

با مقایسه نتایج سناریوی نخست با دوم (شکل ۴ و ۵) مشاهده می‌شود که در نظر گرفتن دمای تفاضلی سطح آب دو دریا به عنوان قسمت رویدادهای پیشین قوانین انجمنی (عامل‌های پیش‌بینی‌کننده) در سناریوی دوم باعث افزایش مقادیر شاخص‌های اعتماد نسبت به سناریوی نخست می‌شود. در سناریوی دوم، بالاترین شاخص اعتماد قوانین انجمنی در ایستگاه سینوپتیکی تبریز برابر با ۷۱ درصد است. بین مؤثرترین گروه‌های دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه و مدیترانه بیشینه بارش ماهانه برقرار است. این بدان معنا است که اگر دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه در گروه دمایی H قرارگیرد و هم‌زمان با آن دمای تفاضلی سطح آب دریای مدیترانه نیز در گروه دمایی H باشد، در آن صورت با شاخص اعتماد ۷۱ درصد، بارش متناظری بیش از ۳۴ میلی‌متر در همان ماه (بدون تأخیر) در شهر تبریز رخ خواهد داد. در ادامه، مطابق با شکل ۶ و جدول ۵، به عنوان

شکل ۶. شاخص اعتماد قوانین انجمنی بین مؤثرترین گروه‌های دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ به صورت توأمان و بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی تبریز، ارومیه و کرمانشاه در زمان‌های تأخیر مختلف

جدول ۵. قوانین انجمنی منتخب برای سناریوی سوم

شاخص	گروه دمایی	گروه دمایی	گروه دمایی		
اعتماد	دریای سرخ	دریای مدیترانه	دریای سیاه		
۷۶	VH	H	H	بدون تأخیر	
۶۷	H	M	M	تأخیر یک‌ماهه	ایستگاه سینوپتیکی تبریز
۶۵	H	M	M	تأخیر دو‌ماهه	
۷۹	VH	H	H	بدون تأخیر	
۷۰	VH	M	H	تأخیر یک‌ماهه	ایستگاه سینوپتیکی ارومیه
۵۸	VH	L	M	تأخیر دو‌ماهه	
۷۱	VH	M	H	بدون تأخیر	
۶۴	H	M	M	تأخیر یک‌ماهه	ایستگاه سینوپتیکی کرمانشاه
۶۷	M	L	VL	تأخیر دو‌ماهه	

سیاه و شهر کرمانشاه، آثار تغییرات دمای سطح آب دریای سیاه با زمان تأخیر بیشتری نسبت به دو ایستگاه سینوپتیکی ارومیه و تبریز، در این شهر مشاهده می‌شود. همچنین، نتایج بررسی همبستگی بین ایستگاهی نیز حاکی از آن بود که رژیم آب‌وهوایی ایستگاه‌ها، همچنین موقعیت جغرافیایی ایستگاه‌ها (فاصله از منابع رطوبتی دریاها) دو عامل اصلی و تعیین‌کننده در تعیین روابط بین بیشینه بارش ماهانه ایستگاه‌ها و دمای تفاضلی شده سطح آب دریاهاست، چنانچه موقعیت جغرافیایی ایستگاه‌ها در تعیین مؤثرترین گروه‌های دمای تفاضلی سطح آب دریاها نقش بسیار پررنگی ایفا می‌کند.

در ادامه، مطابق جدول ۶، برای داشتن ارزیابی کلی از روش ترکیبی پیشنهادی در این مطالعه و مقایسه آن با روش‌های سنتی آماری، همبستگی خطی^۱ بین دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ و بارش ماهانه ایستگاه‌های سینوپتیکی ارومیه و تبریز با در نظر گرفتن اثر هم‌زمان یا بدون تأخیر ($Lag = 0$)، تأخیر یک‌ماهه ($Lag = 1$) و تأخیر دو‌ماهه ($Lag = 2$) محاسبه شد.

مطابق شکل ۶ و جدول ۵، در سناریوی سوم بالاترین شاخص اعتماد قوانین انجمنی در ایستگاه سینوپتیکی ارومیه برابر با ۷۹ درصد است و بین مؤثرترین گروه‌های دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه و مدیترانه و سرخ و بیشینه بارش ماهانه این ایستگاه برقرار است. این بدان معناست که اگر دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه و مدیترانه به صورت هم‌زمان در گروه دمایی H قرار گیرد و هم‌زمان با آن دمای تفاضلی سطح آب دریای سرخ در گروه دمایی VH قرار گیرد، در آن صورت با شاخص اعتماد ۷۹ درصد، بارش متناظری بیش از ۴۲ میلی‌متر در همان ماه (بدون تأخیر) در شهر ارومیه رخ خواهد داد. همچنین، بالاترین شاخص اعتماد قوانین انجمنی در ایستگاه سینوپتیکی تبریز نیز برابر با ۷۶ درصد است. به این معناست که اگر دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه و مدیترانه به صورت هم‌زمان در گروه دمایی H و هم‌زمان با آن دمای تفاضلی سطح آب دریای سرخ در گروه دمایی VH قرار گیرد، در آن صورت با شاخص اعتماد ۷۶ درصد، بارش متناظری بیش از ۳۴ میلی‌متر در همان ماه (بدون تأخیر) در شهر تبریز رخ خواهد داد.

در مورد ایستگاه سینوپتیکی کرمانشاه نیز به نظر می‌رسد که به دلیل وجود رشته‌کوه‌ها و ارتفاعات بلند بین دریای

1. linear correlation

جدول ۶. ضریب همبستگی خطی بین دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ و بارش ماهانه ایستگاه‌های ارومیه و تبریز

ایستگاه سینوپتیکی ارومیه			ایستگاه سینوپتیکی تبریز			
تأخیر دو ماهه	تأخیر یک ماهه	بدون تأخیر	تأخیر دو ماهه	تأخیر یک ماهه	بدون تأخیر	
۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۲۹	-۰/۰۹	۰/۱۹	۰/۳۲	دمای تفاضلی سطح آب دریای سیاه
۰/۲۲	۰/۲۷	۰/۳۴	۰/۱۲	۰/۱۴	۰/۳۸	دمای تفاضلی سطح آب دریای مدیترانه
-۰/۰۷	۰/۱۶	۰/۲۵	۰/۱۷	۰/۲۷	۰/۲۶	دمای تفاضلی سطح آب دریای سرخ

شهرها مؤثر است، اما این اثرگذاری‌ها بسته به مدت زمان تأخیر ممکن است متفاوت باشد. در این تحقیق نیز همانند مطالعات قبلی، نتایج نشان داد که استفادهٔ توأمان از دمای سطوح پهنه‌های آبی در پیش‌بینی، کارایی بهتری دارد تا اینکه به صورت مستقل از دمای سطح پهنه‌های آبی در پیش‌بینی استفاده شود. برخلاف تحقیقات قبلی، در این مطالعه نشان داده شد که استفاده از دمای تفاضلی سطح آب دریاها، همچنین استفاده از الگوریتم C4.5 درخت تصمیم برای شناسایی مؤثرترین گروه‌های دمای تفاضلی سطح دریاها در زمان‌های تأخیر مختلف نتایج پیش‌بینی‌ها را بهبود می‌بخشد. با توجه به اینکه هر چه متغیرهای پیشین به عنوان عوامل پیشگوکننده در مدل داده‌کاوی بیشتر شود، امکان وقوع با هم چندین رویداد کمتر می‌شود، از این رو برای معتبر بودن شاخص‌های ارزیابی‌کنندهٔ الگوها لازم است تعداد داده‌ها زیاد باشد. به همین منظور، در این تحقیق با توجه به محدود بودن داده‌ها، فقط سه متغیر پیشین دمای سطح آب دریای سیاه، مدیترانه و سرخ استفاده شد، در صورتی که بارش به غیر از دمای سطوح آبی به پارامترهای دیگری نیز ارتباط دارد. توصیه می‌شود در مطالعات آینده، در صورتی که امکان استفاده از داده‌های بیشتری فراهم شد، امکان استفاده از سایر سیگنال‌های بزرگ‌مقیاس اقلیمی دیگر نظیر فشار سطح دریاها، شاخص نوسانات جنوبی و شاخص نوسانات اطلس شمالی، همراه

البته، باید توجه داشت که ضریب همبستگی^۱ ابزار سنجش همبستگی بین تنها دو متغیر (یک ورودی و یک خروجی) است، در حالی که در این مطالعه نشان داده شد که با استفاده از قوانین انجمنی و روش ترکیبی پیشنهادی، می‌توان چندین رویداد پیشین را پیش‌بینی‌کننده در نظر گرفت (همانند سناریوهای نخست و سوم).

نتیجه‌گیری

پیش‌بینی‌های بلندمدت بارش برای برنامه‌ریزی در حوزه‌های مختلفی همچون صنعت، کشاورزی و بهداشت لازم و ضروری است. تحقیقات گذشته نشان داده است که استفاده از پدیده‌های اقیانوسی-اتمسفری نظیر دمای سطح دریاها در پیش‌بینی‌های بلندمدت باعث بهبود مدل‌ها می‌شود. همچنین، مطالعات قبلی نشان داده است که در مناطق نزدیک به دریاها، اولویت ممکن است استفاده از دمای سطح دریاها مجاور و نزدیک باشد.

از آنجا که ایران در شمال، جنوب و غرب با دریا احاطه شده است، در این تحقیق از تکنیک‌های داده‌کاوی برای یافتن روابط بین بیشینهٔ بارش ماهانهٔ دو شهر در شمال غرب ایران استفاده و نشان داده شد که دمای سطح دریای سیاه، مدیترانه و سرخ بر بیشینهٔ بارش ماهانهٔ این

1. correlation coefficient

- hydrological predictors. *Water Resources Research*, 42(3): W03431.
8. Dadaser F. Celik M. and Dokuz A.S. (2012) Associations between stream flow and climatic variables at Kizilirmak river basin in Turkey. *Global NEST Journal*, 14(3): 354-361.
9. Dhanya C.T. and Kumar D. (2009) Data mining for evolution of association rules for droughts and floods in India using climate inputs. *Geophysical Research*, 114: 1-15.
10. Han J. Kamber M. and Pei J. (2012) Data mining: concepts and techniques. 3th Ed. Morgan Kaufmann Publishers, San Francisco, California, United States of America, 744 p.
11. Harshburger B. Ye H. and Dzialoski J. (2002) Observational evidence of the influence of Pacific sea surface temperatures on winter precipitation and spring stream discharge in Idaho. *Hydrology*, 264(1-4): 157-169.
12. He X. Guan H. and Qin J. (2015) A hybrid wavelet neural network model with mutual information and particle swarm optimization for forecasting monthly rainfall. *Hydrology*, 527: 88-100.
13. Lim E.P. Hendon H.H. Hudson D. Wang G. and Alves O. (2009) Dynamical forecast of inter-El Nino variations of tropical sea surface temperature and Australian spring rainfall. *Monthly Weather Review*, 137(11): 3796-3810.
14. Meidani E. and Araghinejad S. (2014) Long-lead streamflow forecasting in the Southwest of Iran by sea surface temperature of the Mediterranean Sea. *Hydrologic Engineering*, 19(8): 1-10.
15. Nicholls N. (1989) Sea surface temperatures and Australian winter rainfall. *Climate*, 2(9): 965-973.
- با دمای تفاضلی سطح آب دریا‌های مذکور در بررسی امکان افزایش شاخص اعتماد پیش‌بینی بررسی شود.
- ### منابع
۱. اسماعیلی م. (۱۳۹۱) مفاهیم و تکنیک‌های داده‌کاوی. انتشارات نیاز دانش، تهران، ۳۱۵ ص.
۲. خسروی غ.ر. خورانی ا. و خسروی م. (۱۳۹۲) نقش خلیج فارس در وضعیت اقلیمی کشور. رشد آموزش جغرافیا، ۲۸(۲): ۴۳-۴۸.
۳. رحیمی خوب ع. (۱۳۹۰) پیش‌بینی حداکثر بارندگی ماهانه ایستگاه ایلام از روی دمای سطح آب خلیج فارس و دریای سرخ با استفاده از روش داده‌کاوی. تحقیقات آب و خاک ایران، ۴۲(۱): ۷-۱.
۴. رضایی بنفشه م. جهانبخش س. بیاتی خطیبی م. و زینالی ب. (۱۳۸۹) پیش‌بینی بارش پاییزه و زمستانه نیمه غربی ایران، با استفاده از دمای سطح آب دریای مدیترانه در فصول تابستان و پاییز. پژوهش‌های جغرافیای طبیعی، ۷۴: ۴۷-۶۲.
۵. ناظم‌السادات س.م.ج. و قاسمی ا.ر. (۱۳۸۳) تأثیر نوسان‌های دمای سطح آب دریای خزر بر بارش فصول زمستان و بهار نواحی شمال و جنوب غربی ایران. علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی، ۸(۴): ۱۴-۱.
6. Akrami S.A. Nourani V. and Hakim S.J.S. (2014) Development of nonlinear model based on Wavelet-ANFIS for rainfall forecasting at Klang Gates Dam. *Water Resources Management*, 28(10): 2999-3018.
7. Araghinejad S. Burn D.H. and Karamouz M. (2006) Long-lead probabilistic forecasting of streamflow using ocean-atmospheric and

16. Nourani V. Alami M.T. and Aminfar M.H. (2009) A combined neural-wavelet model for prediction of Ligvanchai watershed precipitation. *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, 22(3): 466-472.
17. Nourani V. Hosseini Baghanam A. Adamowski J. and Kisi O. (2014) Applications of hybrid Wavelet-Artificial Intelligence models in hydrology: A review. *Hydrology*, 514: 358-377.
18. Nourani V. Alizadeh F. and Roushangar K. (2016) Evaluation of a two-stage SVM and spatial statistics methods for 460 modeling monthly river suspended sediment load. *Water Resources Management*, 30(1): 393-407.
19. Otero F.E.B. Freitas A.A. and Johnson C.G. (2012) Inducing decision trees with an ant colony optimization algorithm. *Applied Soft Computing*, 12: 3615-3626.
20. Quinlan J.R. (1992) Learning with continuous classes. *Proceedings 5th Australian Joint Conference on Artificial Intelligence*, Australian.
21. Rowell D.P. (2003) The impact of Mediterranean Sea surface temperatures on the Sahelian rainfall season. *Climate*, 16(5): 849-862.
22. Saghebain S.M. Sattari M.T. Mirabbasi R. and Pal M. (2014) Ground water quality classification by decision tree method in Ardebil region, Iran. *Arabian Geosciences*, 7(11): 4767-4777.
23. Sattari M.T. Anil A.S. Apaydin H. and Kodal S. (2012) Decision trees to determine the possible drought periods in Ankara. *Atmosfera*, 25(1): 65-83.
24. Soukup T.L. Aziz O.A. Tootle G.A. Piechota T.C. and Wulff S.S. (2009) Long lead-time streamflow forecasting of the North Platte river incorporating ocean-atmospheric climate variability. *Hydrology*, 368(1-4): 131-142.
25. Tadesse T. Wilhite D.A. Harms S.K. Hayes M.J. and Goddard S. (2004) Drought monitoring using data mining techniques: A case study for Nebraska, United States of America. *Natural Hazards*, 33(1): 137-159.
26. Zahraie B. and Roozbahani A. (2011) SST clustering for winter precipitation prediction in southeast of Iran: comparison between modified k-means and genetic algorithm-based clustering methods. *Expert System with Applications*, 38(5): 5919-5929.